

УДК: 323.12/.14:33

Ігор Т. Зварич

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
**ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ЯВИЩЕ,
ПОЛІТИКА І СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ**

У статті висвітлено сучасні погляди на феномен економічного націоналізму як явища, політики і складової національної ідеї, а також обґрунтовано природу його основних проявів в Україні. Проаналізовано суспільно-політичні передумови для реалізації ідей економічного націоналізму.

Ключові слова: економічний націоналізм, нація, держава, економічна і національна безпека.

Игорь Т. Зварич

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника
**ЭКОНОМИЧЕСКИЙ НАЦИОНАЛИЗМ КАК ЯВЛЕНИЕ,
ПОЛИТИКА И СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ**

В статье рассмотрены современные взгляды на феномен экономического национализма как явления, политики и составляющей национальной идеи, а также обоснована природа его основных проявлений в Украине. Проанализированы общественно-политические предпосылки для реализации идей экономического национализма.

Ключевые слова: экономический национализм, нация, государство, экономическая и национальная безопасность.

Igor T. Zvarych

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
**ECONOMIC NATIONALISM AS A PHENOMENON,
POLICY AND A COMPONENT OF THE NATIONAL IDEA**

The article discusses the contemporary approaches to the concept of economic nationalism as a phenomenon, policy and a component of the national idea, the nature of its basic manifestations in Ukraine is explored. The social and political antecedents of further evolution of economic nationalism ideas are analyzed.

Keywords: economic nationalism, nation, state, economic and national security.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями На наше переконання, наводити окремі праці з проблем нації, націєтворення, націоналізму та їх економічних складових із їх широкого загалу, які давно увійшли у вітчизняний науковий простір, який активно поповнюється особливо в останній час, потреби немає. Водночас деталізований аналіз феномену економічного націоналізму як явища, політики та домінанти національної ідеї є, на нашу думку, не лише актуальним, а й своєчасним у контексті сучасних подій і України, що і стало метою цієї статті.

Аналіз останніх публікацій по проблемі Вважається, що історично першим звернувся до проблематики економічного націоналізму німецький економіст *Фрідріх Ліст* у своїй праці «Національна система політичної економії» (1841 р.) [2], який обґрунтовує його як окрему економічну систему і дає визначення «економічної нації» як об'єднання людей на одній території для захисту своїх інтересів. Він вважає, що *націю творить саме національна економіка*, а економічна могутність стає передумовою її політичної сили та впливу. На думку Ф. Ліста, класична політична економія обґрунтувала космополітичну теорію, яка розглядає індивідуальні інтереси кожної особи основою для розвитку суспільства як сукупності рівноправних індивідів, загальносвітову їх спільноту. Але історично склалось так, що кожна людина відрізняється від іншої своєю належністю до конкретної спільноти –

нації, держави, тому реалізація цих інтересів залежить від їх можливостей, а вони розвиваються нерівномірно.

Невирішені частини дослідження При цьому формування загальнонародської спільноти можливе лише на паритетних засадах, отже за принцип об'єднання необхідно обрати саме рівень соціально-економічного розвитку, щоб модерна нація не потрапила у залежність до іншої.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування *До засадничих положень економічного націоналізму* Ф. Ліст, прагнучи поєднати оптимальні методи планової, тобто регульованої, та ринкової систем, відносить відповідну організацію:

– **фінансів:** фінансова політика перебуває під контролем держави, регулюється її законами, але не підпорядковується її установам. Збереження контролю *національного капіталу* над банківською системою;

– **торгівлі:** вільний розвиток внутрішнього ринку. Державне регулювання торгівлі у міждержавних угодах. Кожна держава захищає своїх виробників через політику *протекціонізму* з метою їх розвитку. Після підйому промисловості – повернення до вільної торгівлі. Важливим інструментом у становленні національного виробництва стає таким чином протекціонізм (обмеження надходжень імпорту високим митним оподаткуванням), а також стимулювання розвитку трансферту науково-технічних знань. Можна запропонувати правило, – стверджує Ф. Ліст, – що нація тим багатша і могутніша, чим більше вона експортує промислових виробів, імпортує сировини та чим більше вона споживає тропічних продуктів. Якщо у результаті економічної політики власного уряду країна починає спеціалізуватись на експорті палива і сировини, то це призводить до вічної відсталості та убогості. Значить, потрібна прямо протилежна політика;

– **промисловості:** державна підтримка власного виробника і стратегічно важливих галузей промисловості. Державний контроль над ними. Продуктивні сили у розумінні Ф. Ліста, – усі джерела багатства нації. Держава повинна піклуватись про їх розвиток, а не про миттєву вигоду. У перспективі вкрай важливо розбудовувати ті галузі, де витрати поки що вищі, ніж за кордоном. Розвивати, інвестувати – ось єдина дорога зниження витрат на перспективу. Цю втрату належить сприймати лише як ціну за *промислове виховання нації*, – резюмує Ф. Ліст. Точно сформульована мета – промислове виховання нації, подолання відсталості. Вони мають свою ціну, але такі вкладання приносять величезний прибуток у перспективі;

– **сільського господарства:** опора на *середні фермерські формування*. Їм надається право володіти засобами виробництва і самостійно розпоряджатись результатами своєї праці. Їхня діяльність не повинна наносити шкоди національному господарству. Рівень та масштаби конкуренції нівелюються *кооперативними спілками*;

– **приватної власності:** є не тільки священною, але й *сприймається як необхідність*, надається представникам нації з метою збільшення особистого і суспільного добробуту;

– **ролі держави:** держава – *головний інструмент* для досягнення економічного добробуту нації та народів, які у ній проживають. Через це вона є непересічною цінністю для її населення. Держава – окремий гравець у господарській системі поряд із її іншими суб'єктами. Саме вона покликана координувати і спрямовувати розвиток усіх її ланок, акцентуючи на *національних інтересах*. Її основною метою має стати розбудова продуктивних сил. Важливу роль при ньому, на думку Ф. Ліста, відіграє промислове виховання нації, покликане створювати належні умови для їх підйому. Його суттю є пряме ігнорування особистих, суто егоїстичних інтересів окремих індивідів для порятунку і збереження нації. Цілі її покоління можуть та повинні *жертвувати своїм добробутом* задля того, щоби продуктивні сили держави розвивались швидше та ефективніше. До того ж найсуттєвіші переваги мають отримувати ті галузі виробництва, які у поточний період не

здатні витримати конкуренцію з відповідними закордонними товаровиробниками. За Ф. Листом, державі належить інвестувати також у науку, освіту та транспорту систему, котрі є *головними рушіями* розвитку і модернізації нації та країни;

– *основної економічної мети: економічний розвиток нації як частини світової спільноти.* Класовість не заперечується, як і у марксизмі, але й безконтрольна експлуатація робітників буржуазією (власниками капіталу) не допускається. Рівень життєдіяльності окремої людини прямо залежить від добробуту усієї нації.

Глибинні витоки сучасного вітчизняного економічного націоналізму ґрунтуються передовсім на економічній складовій боротьби українського народу у західних областях України, яка була не менш важливою, аніж збройний опір [3]. Держави, до яких вони входили, значно відставали у своєму економічному розвитку. Ситуація погіршувалась також тим, що панівним у їх економіках став іноземний капітал. Так, 44,4% виробництва у деревообробній і 88,5% – у нафтовій промисловості контролювали іноземні банки. Західноукраїнські землі були по суті колонією, аграрно-сировинним придатком окупаційно-колоніальних режимів. При цьому у корінній частині Польщі концентрувалось 80,0% металообробної, електротехнічної, паперової та текстильної промисловості, друкарень, виробництва цегли, вапна, цукру. У 1938 р. у західній частині України, що становила чверть території та населення тодішньої Польщі, вироблялось лише 7-10% її промислової продукції. У промисловості регіону переважали ті галузі, які без значних капіталовкладень забезпечували високі прибутки. Подібним було становище і у Північній Буковині та на Закарпатті [3].

Сутністю тодішнього українського економічного націоналізму стало гасло кооперації тих років: *«свій до свого по своє»*, що актуалізується і сьогодні. Було утворено кілька потужних українських союзів, спілок та навіть банків і серед них: «Союз українських хліборобів» (великі землевласники; майже 700 членів, котрі володіли біля 500 тисяч моргів землі), «Союз українських кам'яничників» (власників будинків, яких лише у Львові налічувалось не менш, ніж 400 осіб), Українська спілка «Сільський господар» (об'єднувала переважно середніх і дрібних землевласників), страхові українські організації та насамперед – одна із найбільших компанія «Дністер» [3; 4]. Але ключова увага зосереджувалась тут саме на розвитку *кооперативного руху*, який, окрім свого основного призначення – розбудови економіки почав виконувати й *функції самоврядування і економічного самозахисту, економічної та загальної освіти* тощо. Кооперативні формування надавали селянам істотну консультативну допомогу з кращого ведення власного господарства, фінансово підтримували товариства хліборобської освіти «Сільський господар» (1683 місцеві гуртки, 107 тисяч членів) і «Хліборобський вишкіл молоді» (455 гуртків). До того ж українські кооперативи швидко утворили свою розгалужену мережу. Так, вони зорганізувались у «Центробанк» (м. Львів) та «Центросоюз», який успішно вивозив на західні ринки м'ясо, вироби із нього, яйця, стручкові плоди. Спілка молодих кооператорів під назвою «Маслосоюз», яка, за визнанням самих поляків, була настільки потужною (понад 250 молочарень), що диктувала ціни на молочні продукти в усій Польщі, з річним обсягом у астрономічну на той час суму у 15 млн. злотих забезпечувала маслом не лише її, а й експортувала його до Австрії, Німеччини, Франції, Чехословаччини і навіть Палестини. Міські торговельні кооперативи об'єднались у «Народну торгівлю» [3; 4].

Активно діяла організація РУСК (Ревізійна Українська спілка кооперативів), яка об'єднувала усі кооперативи, навчала їх працівників та забезпечувала загальне керівництво, що призвело до швидкого зростання їх кількості – з 581 у 1920 р. до 4 тисяч – у 1939 [4], коли їх загальне число досягло 700 тисяч. Таким чином, слід погодитись з автором [3], що у міжвоєнній Польщі був створений своєрідний національний фронт Українських сил у формі найрізноманітніших товариств, союзів, об'єднань, головним завданням якого стало саме *економічне і культурне виховання українців*. Разом з тим конкуренція з польським

націоналізмом, яка значно загострилась під дією передовсім соціально-економічних чинників, спричинило виникнення радикальних тенденцій, які остаточно сформувались під час *української революції 1917-1921 рр.* і після її поразки. Водночас у Наддніпрянській частині України розвиток націоналізму у легальних формах був неможливий внаслідок протидії політичного режиму. Це, з одного боку, перешкоджало його ідеологічному та організаційному оформленню, послаблювало його, а з іншого – призвело до виникнення *національного радикалізму*, найвідомішими представниками якого були М. Міхновський і Д. Донцов. При цьому у радянській Україні націоналізм був фактично позбавлений можливості функціонувати як ідеологія. До того ж в умовах соціалістичного ведення господарства та тоталітарного ладу нищились і будь-які прояви економічної самостійності та незалежності [3].

Нагадаємо, що *економіка – це система забезпечення матеріальних інтересів тих, кому належить влада*. У розвинених національних державах значну її частку виборів народ, а з нею – і право на адекватну долю у розподілі прибутків від економічної діяльності. Важливою складовою *національної ідеї* є економічний розвиток держави, націлений на *створення добробуту її населення*. Регіональні відмінності та коротка спільна історія поки що не дають можливості розвивати *українські державність і патріотичний дух* на спільній соціокультурній основі. При цьому ефективною та корисною для народу є лише економіка у *національних державах*, де вона будується і розвивається за формулою: *«Від створення та утвердження національної держави – через державний захист економічних інтересів нації – до добробуту кожного громадянина»*. Національними та економічними принципами слід вважати: *«Свій до свого по своє»*, *«Українські гроші – в українські руки – на українські справи»*, *«Ви не даєте нам жити – ми не даємо вам панувати»* тощо [3].

Водночас *національно спрямована (націоналістична) економічна політика* має підтримувати насамперед ті види діяльності, які мають символічну цінність для *«національної ідентичності»* [5]. Особливої уваги вимагають у цьому контексті промисловість, зокрема, ті її галузі, які символізують *промислову конкурентоспроможність* (автомобілебудування – для американців та японців, літакобудування – для тих же американців, а також французів і бразильців, хімічна та сталеплавильна – для німців, електроніка – для тих же японців тощо). *Для українців – це розвиток важкого машинобудування, гідро- і атомної енергетики, космічних та авіатехнологій, кораблебудування*, тобто найсучаснішої індустрії. Але їх успішна розбудова вимагає ефективної *політики протекціонізму* – належного захисту власного товаровиробника.

В Україні такий комплекс дій вже здійснювався – від підвищення ввізного мита до режимів вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, який, на жаль, не дав бажаних практичних результатів. А це означає, що протекціоністські заходи, котрі нібито вживались задля захисту певних галузей промисловості України (автомобілебудування, вугільна промисловість та інше), насправді забезпечували не їх розвиток, а надприбутки власникам окремих підприємств [3]. Водночас здійснення на ліберальних засадах економічних «перетворень», перехід до ринкових відносин призвели до послаблення майже усіх видів управління, у тому числі на державному рівні. Переважання поглядів, що в умовах ринку підвищується роль самоорганізації та відпадає необхідність у централізованих механізмах управління, відбувається ефективно «самофункціонування» економіки, як показала вітчизняна практика, на жаль, також ні до чого доброго не привели. Адже, за роки економічних реформ так і не вдалось створити ефективну систему державного управління та регулювання. Організація і стан фінансового контролю також перебувають на вкрай низькому рівні, що вкрай негативно позначається на економіці України. Для виходу із цієї ситуації серед пріоритетів слід визнати *найголовнішим зміцнення інститутів державного управління та контролю*.

Важливою складовою національної економічної ідентичності України є сільське господарство. Структура агропромислового комплексу сьогодні теж суттєво деформована [6]. Дійсно успішними є лише крупні експортоорієнтовані підприємства, що спеціалізуються на продажах зерна і олійних культур. Тваринництво, овочівництво, садівництво і уся сфера їх переробки та виробництва продуктів харчування все ще знаходяться у занепаді. Натомість, нам необхідне багатокладне сільське господарство. Внутрішній ринок слід захистити від *транснаціональних компаній*, створивши повний цикл виробництва: *від поля – до готових харчових продуктів*. Виготовлення сільськогосподарської техніки має стати ще одним найважливішим пріоритетом *нової індустріалізації*. Тільки так можна забезпечити жителів села високооплачуваною роботою, а Україну – якісним і недорогим продовольством вітчизняного виробництва. При цьому *засадничими принципами сучасної економічної політики* повинні стати такі:

– уся державна політика та практика щодо села має бути спрямована на його збереження, відродження і всебічний розвиток, створення таких умов, щоби не лише припинилась міграція із нього, але й розпочався зворотній процес – *повернення колишніх селян та переселення у село частини мешканців міст*. Саме за цим має оцінюватись аграрна політика і практика влади;

– здійснення націоналістичної економічної політики повинне сприяти тим видам економічної діяльності, які відповідають потребам середніх освічених прошарків населення у *працевлаштуванні* [7], а це – запровадження *високотехнічних виробничих процесів*, промислових систем виготовлення сільськогосподарської продукції, наукомістких виробництв на рівні середнього та малого підприємництва. До того ж серед визначальних елементів конкурентоспроможності економіки, у тому числі аграрної, слід виділити *якість освітньої системи*, яка забезпечує розвиток *інтелектуального потенціалу суспільства*. Сучасний ринок праці – як внутрішній, так і зовнішній, висуває і нові вимоги до рівня підготовки управлінського персоналу. Тому подальша розбудова національної освітньої системи має вичерпно відповідати положенням *Болонського процесу*, що забезпечить кореляцію між вимогами ринку праці (попитом) та рівнем знань (пропозицією) працівників;

– націоналістична економічна політика повинна передбачати *масштабний державний контроль* за економічною діяльністю і водночас заохочувати різноманітні форми приватної економічної ініціативи [8]. Її слід спрямовувати, особливо *на початкових стадіях формування націй чи національних держав*, на перерозподіл національного багатства на користь середнього класу, наявність якого є передумовою стабільності суспільства та державного розвитку;

– створення *дієвої системи енергетичної безпеки і енергозбереження*. Енергетична безпека – вкрай важлива невід’ємна складова економічної та національної безпеки, необхідна умова існування і розвитку держави. Тому слід створити *замкнений цикл ядерного палива*, тобто розпочати його власне виробництво для АЕС з використанням вітчизняної уранової руди. З метою зменшення зовнішньополітичного тиску Росії невідкладно диверсифікувати поставки ядерного палива та інших енергоносіїв.

Основним паливно-енергетичним ресурсом держави на сучасному етапі розвитку України залишається *природний газ* (його частка у її паливно-енергетичному балансі сягає 42%). Враховуючи значну залежність вітчизняної економіки саме від цього ресурсу, що суттєво позначається і на рівні національної безпеки, нормалізація такого становища та розбудова сучасного і стабільного ринку природного газу є одним із першочергових завдань *енергетичної політики держави*. У зв’язку з цим слід звернути найпильнішу увагу на процес *підвищення енергоефективності* в усіх сферах його використання (житлово-комунальній, промисловій тощо).

Не меншої уваги вимагає і *стан вугільної галузі* (29% паливно-енергетичних ресурсів України), динаміка основних показників у якій за роки незалежності нашої держави свідчить

про значне погіршення кількісних, а також якісних параметрів вуглевидобутку. Непоправних втрат вугільній промисловості завдала також загарбницька політика Росії на Сході України. При цьому за час української приватизації у приватну власність перейшли практично усі перспективні та рентабельні шахти, металургійні та коксохімічні підприємства, ключові збагачувальні фабрики, машинобудівні підприємства. Власниками цих активів стали тричотири відомі фінансово-промислові групи, які мають величезний вплив на політичні та державні інституції в Україні. У результаті – контроль фактично усіх вхідних і вихідних товарно-грошових потоків навіть державних вугледобувних підприємств виявився сконцентрованим у їх руках, а держава опинилась у ролі фінансового донора приватних інтересів [3].

З початку 70-х рр. XX ст. внаслідок *нафтової кризи та зростання цін на неї* (зараз спостерігається протилежна тенденція) країни ЄС розпочали *активну енергозберігаючу політику*. Вже впродовж 80-х рр. завдяки реалізації програм підвищення ефективності використання енергоресурсів у промисловості та активній популяризації енергозбереження тут вдалось значно скоротити споживання енергоресурсів. У більшості цих країн за практично незмінних показників їх споживання обсяги ВВП збільшились у 1.5-2 рази. Сьогодні розвинені держави світу використовують біля 14% *поновлювальних енергетичних ресурсів*, а в окремих країнах і більше: у Фінляндії – 26%, Швеції – 18%. На жаль, в Україні вони у загальному балансі енергоспоживання не досягають навіть 1%.

Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання більшості секторів її господарського комплексу, який має незадовільну галузеву структуру [6], вкрай негативного впливу «тіньового» підприємництва, зокрема, експортно-імпортних обороток, що об'єктивно обмежує конкурентоспроможність національного виробництва і важким тягарем лягає на економіку – особливо, за її зовнішньої енергетичної залежності. На відміну від промислово розвинених країн, де енергозбереження є елементом економічної та екологічної доцільності, для України – це питання виживання в ринкових умовах і входження у європейські та світові ринки. Для цього підлягають невідкладному розв'язанню *проблеми збалансованого платоспроможного попиту* як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також *диверсифікації імпорту паливно-енергетичних ресурсів*.

Слід також зауважити, що на цей час структурний чинник як складова енергозбереження в основному вичерпано. Для збереження досягнутих темпів зниження енергоємності ВВП (4-6% щороку) треба якнайшвидше задіяти технологічний чинник його потенціалу. У разі зволікання з кардинальними заходами щодо цього відставання енергоефективності економіки України від розвинених країн стане хронічним. Це своєю чергою значно ускладнить у коротко- і середньостроковій перспективах конкурентоздатність вітчизняної продукції на світових ринках. Тому держава має просто змусити суб'єктів господарювання через зміну законодавчої та іншої нормативно-правової бази до впровадження програм енергозбереження, взявши належну участь у їх фінансуванні [3].

Енергозбереження при цьому змінює і *структуру фінансових потоків у державі*. Ті кошти, які раніше йшли за кордон в оплату імпортного природного газу чи уранового пального, направлятимуться у розвиток власної індустрії енергозбереження – виготовлення теплоізоляційних матеріалів, сонячних колекторів, вітрогенераторів тощо. А це – десятки тисяч робочих місць у високотехнологічних галузях, сплата додаткових сум податків, суттєве зменшення коштів на оплату енергоносіїв для населення і бюджетних організацій, а, отже, економія на програмах соціальної підтримки та перерозподіл ресурсів у бік підвищення добробуту громадян. Це також помітний чинник подальшого формування структур малого і середнього підприємництва. Кошти підуть не лише на великі проекти, а й на модернізацію десятків тисяч будинків, квартир, встановлення індивідуального опалення, тобто на роботу, а, отже, доходи отримують тисячі малих підприємств та підприємців [3].

І ще про одне. Поняття «економічний націоналізм» тісно пов'язане з явищем *етнічної економіки*, яка за визначенням І. Остафійчука є наукою про цілісну систему процесів розширеного відтворення (на стадіях виробництва, розподілу, обміну, споживання), котра виходить із тільки їй притаманних закономірностей, екологічних та культурологічних чинників, явищ, зв'язків, співвідношень, спрямованих на збереження і розвиток матеріальної та духовної культури етнічної (або ж – етнографічної, *І. Зварич*) групи, що історично склалась протягом багатьох віків в умовах компактного проживання та детермінована особливостями географічного розташування, природними і кліматичними умовами [10].

У цілому поділяючи зазначене, навряд чи можливо погодитись з тим, як характеризує це поняття «Короткий етнополітичний словник»: «етноекономіка – феномен економічної політики та господарської практики створення привілеїв для представників однієї нації (переважно автохтонної) у системі національної економіки». І далі: «... рецидиви етноекономіки можуть виявлятися ... у формі проповідування зверхності та абсолютності певної соціально-економічної моделі розвитку суспільства; в політиці – протекціонізму, що забезпечує інтереси певного етносу всупереч інтересам багатьох інших, у намаганні монополізувати сфери економічного життя, в першу чергу фінансово-банківську систему, інвестиції та кредити» [11, с. 83]. Але, у наведеному тексті йдеться не про етноекономіку, а про крайню форму протекціонізму – економічний (або ж – етноекономічний) шовінізм як найбільш негативний різновид загалом позитивного феномену економічної політики та господарської практики – економічного націоналізму, котрий визначається як «... теорія і практика соціально-економічних та організаційно пов'язаних з ними етнічних відносин, що базуються на економічній самоідентифікації нації, прагненні домогтися економічного суверенітету» [12, с. 537]. Водночас, не заперечуючи, що «... етноекономіка також може виявлятися в діяльності окремих етнічних груп або діаспор у поліетнічній країні, коли вони монополізують та значною мірою контролюють певні сектори національної економіки країни чи регіону» [11, с. 83], все ж зауважимо, що нерідко, як і у випадку з етнографічними групами українського етносу, така «монополія» є природною та до того ж ніяк не зазіхає на підпорядкування собі господарської діяльності як у державі в цілому, так і у її регіонах зокрема.

Висновки та перспективи подальших досліджень Мартін Бубер у книзі «Народ і його земля» [9] відмітив: «Ми говоримо про національну ідею, коли який-небудь народ бачить свою єдність, свій внутрішній зв'язок, свій історичний характер, свої традиції, своє становлення та розвиток, свою долю і призначення, робить їх предметом своєї свідомості, мотивуванням своєї долі». У цьому зв'язку неможливо не погодитись з автором [3], що *для реалізації ідей економічного націоналізму* необхідна низка наведених та інших суспільно-політичних передумов, серед яких пріоритетними є прихід до влади осіб, котрі діятимуть в інтересах не лише якогось класу чи соціальної групи, а в ім'я цілої нації та усіх громадян національної держави, і формування громадянського, об'єднаного національною ідеєю, суспільства, яке зможе ефективно контролювати та доповнювати обрану ним самим національну державну владу.

Література

1. Зварич І. Т. Економічний націоналізм : [Текст] / І. Зварич // Політична енциклопедія / [редкол. : Ю. Ливинець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін.]. — К. : Парламенське видавництво, 2011. — 808 с.
2. List D. F. Das national System der politischen Okonomie : [Text] / Daniel Fridrich List. — Stuttgart: Cotta, 1983. — 352 s.
3. Кондзьолка В. Економічний націоналізм як складова національної ідеї : [Електронний ресурс] / Володимир Кондзьолка. — Режим доступу : <http://avatta-ukraine.com>.

4. Вітанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць історико-філософської секції НТШ : [Текст] / Ілля Вітанович. — Нью-Йорк : ТУК – Товариство української кооперації, 1964. — 624 с.
5. Бубер М. Народ и его земля : [Текст] / Мартин Бубер // Бубер М. Избранные произведения / Пер. с нем. — М.: Книга, 1979.
6. Зварич І. Т. Формування національної ідентичності – домінанта етнополітичного менеджменту України : [Текст] / І. Т. Зварич // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. — Вип. 43. — К., 2009. — С. 330–342.
7. Зварич І. Т. Деформації в розміщенні продуктивних сил регіонів та їх вплив на стратегічний розвиток економіки України : [Текст] / І. Т. Зварич, Г. В. Васильченко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Стратегічне планування регіонального розвитку : [збірник наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; ред. кол. : відп. ред. акад. НАН України М. І. Долішній]. — Вип. 5 (XLIX). — Львів, 2004. — С. 234–242.
8. Зварич І. Т. Модель динаміки зайнятості населення у системі багатofакторного моделювання економічного зростання регіону : [Текст] / І. Т. Зварич // Вісник Прикарпатського університету. — Серія: Економіка. — 2007. — Вип. IV. — С. 3–11.
9. Зварич І. Т. Проблеми і перспективи реформування економіки України : [Текст] / І. Т. Зварич // Україна: державність, історія, перспективи : [матеріали регіональної наукової конференції]. — Івано-Франківськ: Плай, 1999. — С. 17–26.
10. Остафійчук І. Етнічна економіка: новий погляд на стратегію розвитку : [Текст] / І. Остафійчук // Регіональна економіка. — 2003. — № 3. — С. 7–17.
11. Малий етнополітичний словник : [Текст] / О. В. Антонюк, В. І. Волобуєв, М. Ф. Головатий та ін. — К. : МАУП, 2005. — 288 с.
12. Економічна енциклопедія : у трьох томах : [Текст] / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Академія, 2001. — Т. 2. — 848 с.

Актуальні видання Київського національного університету технологій та дизайну

658.14/.17(075.8)

Тарасенко, Ірина Олексіївна

Фінанси підприємств : підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. — К. : КНУТД, 2015. — 360 с.

ISBN 978-966-7972-43

У підручнику викладено теоретичний матеріал основних тем курсу відповідно до рекомендованої програми навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» який представлено у складі двох змістовних модулів: Модуль I «Основи фінансів підприємств, розрахункові і податкові відносини» та Модуль II «Управління фінансовими ресурсами, фінансовими потоками та фінансовим станом підприємств».

Для студентів ВНЗ і слухачів факультетів післядипломної освіти напряму підготовки «Фінанси та кредит» та викладачів.